

S. Hieronymus in comment. ad I. cap. Malachia: « Vult, inquit, Dominus, ut a malis per suppliciorum formidinem recedamus, et de timore servorum ad gratiam filiorum transeamus ».

S. Gregorius, hom. 34. in Evangelia: « Prava, inquit, mens, si non prius per timorem evertitur, ab assuetis vitiis non emundatur ».

Joannes Cassianus, lib. iv. de institutis renuntiantium cap. 39. « Principium nostrae salutis, ejusdemque custodia, sicut dixi, timor Domini est. Per hunc enim et initium conversionis, et vitiorum purgatio, et virtutum custodia his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur. » His adde locum ante citatum ex Clemente Alexandrino, qui post fidem subjungit timorem in negotio acquirendae salutis.

Accedat postremo etiam ratio; natura enim timoris est, ut fugiat mala, et quaerat remedia, quibus illa possit evadere. Hinc enim S. Joannes Baptista dicebat, Matth. iii. *Quis vobis demonstravit fugere a ventura ira?* Et nos quotidie videmus, numquam esse homines de salute aeterna magis sollicitos, quam cum ingens aliquis timor, aut pestis, aut naufragii, aut tonitruum, et caelestium fulminum ingruit.

Tertia dispositio spes est, quae nascitur ex fide, non secus ac timor. Eadem enim fides, quae docet, Deum judicem esse justissimum, et vindicem peccatorum acerrimum, et ideo gehennam ignis inextinguibilis peccatoribus obstinatis, et impoenitentibus praeparasse, docet etiam eundem esse patrem clementissimum, et nolle mortem peccatorum, sed ut convertantur et vivant; et ideo filium suum in terras misisse, ac paratum esse propter merita filii sui peccatores omnes in gratiam recipere, si poenitentiam agere, et ad se toto corde redire velint.

Hanc igitur spem obtinendae veniae, dispositionem esse ad justitiam et remissionem peccatorum, docet Sapiens, Proverb. xxviii. *Qui sperat in Domino, sanabitur.* Et David in Psal. xxxvi. *Salvabit eos, quia speraverunt in eo.* Et Ps. lxi. *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Et Dominus, Matth. ix. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua* (2). Non enim (ut quidam falso docent) prius Dominus Paralyticum justificavit, quam ei diceret, con-

fide fili, sed contra (ut Concilium Tridentinum significat, sess. 6. cap. 6.) prius dixit, *Confide fili, et cum eum erectum in spem salutis vidit, adjuavit, remittuntur tibi peccata tua.*

S. Ambrosius, lib. i. de poenitentia cap. 1. « Nemo potest bene agere poenitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam ».

S. Augustinus, in lib. de Catechizandis rudibus, cap. 4. « Quicquid narras, ita narra, ut ille cui loqueris, audiendo credat, credendo speret, sperando amet ».

S. Cyprianus, in serm. 5. de lapsis: « Gravissimum conscientiae crimen agnoscite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen jam veniam vendicantes ». Quibus verbis satis aperte refelluntur adversarii, qui non prius respiscere incipiunt, quam certo certius sibi persuadeant, se jam Deo carissimos et amicissimos esse factos. Et inter Cherubim et Seraphim locum, et sedem se habere confidunt.

Quarta dispositio, dilectio est. Statim enim ac incipit aliquis sperare ab alio beneficium, incipit etiam eundem diligere, ut benefactorem, atque auctorem ejus boni, quod sperat. Itaque qui sperat a Deo justificationem, incipit Deum diligere (ut Concilium Tridentinum loquitur) ut justitiae fontem.

Porro dilectionem aliquam priorem esse remissione peccatorum, vel tempore, si sit dilectio imperfecta, vel certe natura, si sit perfecta, et ex toto corde, atque ad eam disponere, docet in primis Ecclesiasticus cap. ii. nam posteaquam dixerat: *Qui timetis Dominum, sperate in illo*, subjungit: *Qui timetis Dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra.* Docet deinde etiam ipse Salvator, cum ait, Luc. vii. *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Docet quoque Apostolus Paulus, cum scribit ad Galat. v. *Neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per dilectionem operatur.* Docet item Apostolus Joannis, in epist. 1. cap. iii. dicens: *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres* (3). Docet denique Concilium Arausicanum, Canon. ult. « Deus, inquit, fidem et amorem sui prius inspirat, ut Sacramenta baptismi fideliter requiramus ».

At obijciunt adversarii pauca quaedam

argumenta, ut probent, dilectionem non posse priorem esse justificatione. Nam prius diligit nos Deus, quam nos diligamus Deum, ut sanctus Joannes affirmat in epistol. 1. cap. 4. Deus autem diligens justificat, quos diligit, quoniam dilectio ejus non est inanis, sed efficax.

Item, nemo diligit Deum, nisi Spiritum sanctum habeat inhabitantem, juxta illud Roman. v. *Charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis*; At nemo Spiritum sanctum habet inhabitantem, nisi sit justus; igitur nemo diligit Deum, nisi justificatus.

Denique non potest aliquis Deum diligere, nisi credat eum sibi placatum. Iratum enim odit potius, quam diligit, at pax oritur ex justificatione facta per fidem, juxta illud Rom. iii. 5. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.*

Respondeo: ad Primum, Deus prior diligit nos, et diligendo facit justos, sed paulatim, et per certa media. Quos enim diligit, primum vocat ad fidem, tum spem et timorem et dilectionem inchoatam inspirat, postremo justificat et perfectam charitatem infundit.

Ad Secundum, Nemo diligit Deum ex toto corde, et perfecte, ut ejus dilectio proprie charitas dici possit; nisi spiritum sanctum inhabitantem habeat ut Apostolus scribit: tamen imperfecta et inchoata dilectio sine Spiritu sancto inhabitante haberi potest, quamvis non sine auxilio Dei speciali, ut ostendimus in lib. 5. de Gratia et libero arbitrio.

Ad Tertium, Falsum est, non posse diligere Deum iratum; praesertim si quis credat, illum juste esse iratum, et tamen propensum esse ad clementiam, et speret brevi placandum. Aliud autem est pax, aliud dilectio, et fieri potest, ut quis diligat eum; quem laesit, et cum quo pacem inire cupit, quamvis nondum ei reconciliatus sit. Itaque recte dicit Apostolus, pacem ad Deum per justificationem acquiri; sed non negat, ante justificationem inchoari dilectionem.

Quinta dispositio est Poenitentia, dolor videlicet, ac detestatio peccati, de qua multa extant in divinis litteris testimonia. Sed nos ea solum adducemus, quae probant, per eam disponi homines ad justificationem et remissionem peccatorum. Tale est illud,

Actor, ii. *Ergo et gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam.* Et illud ii. Corinth. vii. *Quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et illud Ezech. xviii. *Cum averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit* (1). Quid clarius dici poterat? Si poenitentia datur a Deo ad vitam, id est, ad obtinendam vitam; si dolor de peccatis, propter Deum susceptus, poenitentiam in salutem operatur; si is, qui poenitentiam agit, ipse animam suam vivificare dicitur, quomodo fides sola justificat? Aut quomodo poenitentia non justificat? Sed de hac re satis multa diximus, in 2. lib. de poenitentia.

Sexta dispositio est Propositum, ac desiderium Sacramenti re ipsa percipiendi. Nam cum scriptum sit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei*, Joan. iii. et: *Quorum remisit peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt* (1). Joan. xx. Qui jam didicit, necessariam medicinam ad curanda peccata, lavacrum esse Baptismi; et post Baptismum reconciliationis potestatem sacerdotibus a Christo esse concessam; certe non potest recte dispositus dici ad justificationem, nisi ejusmodi media ab ipso Domino instituta desideret ac requirat. Itaque S. Petrus, Actor. ii. utrumque conjunxit, cum ait: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.*

Septima dispositio est Propositum novae vitae et observationis omnium mandatorum, de qua Dominus loquitur, Ezech. 48. *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, et facite vobis cor novum, et spiritum novum.* Scripsit de hac re librum integrum S. Augustinus, qui inscribitur de fide et operibus. Refellit enim quorundam errorem, qui docebant admittendos esse homines ad Baptismum, etiamsi vitam, et mores emendare non velent.

CAPUT XIV.

Fidem solam non justificare, probatur ex alio principio.

Venio nunc ad Alterum argumentum principale, quod hac ratioeinatione concludi potest, si fides a spe et dilectione, aliisque vir-

(1) Matth. III, 7. — (2) Prov. XXVIII, 25; Psal. XXXVI, 40; Ps. XC, 44; Matth. IX, 2. — (3) Eccl. II, 9, 10; Luc. VII, 47; Gal. V, 15; I Joan. III, 14.

(1) Rom. V, 5. — (2) Rom. V, 1. — (3) Act. XI, 18; II Cor. VII, 10; Ezech. XVIII, 27. — (4) Joan. III, 3; ibid. XX, 23. — (5) Act. II, 38. — Ezech. XVIII, 31.

tutibus separetur, sine dubitatione justificare non poterit; non igitur fides sola justificare potest. Consecutio hujus argumenti probatur hoc modo. Si tota vis justificandi esset in sola fide, ita ut cæteræ virtutes, quamvis præsentibus adessent, ad justificationem nihil omnino conferrent, ut adversarii docent, profecto fides ipsa tam justificaret illis præsentibus, quam absentibus. Igitur si absentibus illis justificare non potest, efficitur, ut vis justificandi non sit in ipsa sola, sed partim in ipsa, partim in aliis.

Porro Antecedens ejusdem argumenti, propositio videlicet illa conditionata, si fides a spe et dilectione, aliisque virtutibus separetur, sine dubitatione justificare non poterit: hæc ratione probatur; Fides ex doctrina adversariorum relative justificat, igitur posita fide in homine, in eodem puncto temporis ponitur et justitia: relativa enim simul ponuntur, et simul tolluntur, cum non possit unum esse, aut intelligi sine altero. Et hoc quidem adversarii libenter admittunt, quippe qui docent, per omne peccatum amitti fidem.

Rursus, si fides sola justificat, quia relative justificat, non potest esse in animo hominis, quin simul in eodem sit etiam justitia, at sine dilectione non potest esse justitia, quoniam *qui non diligit, manet in morte*, I Joan. III (1). Et ex Augustino, in lib. de natura et gratia cap. ult. « inchoata charitas, inchoata justitia est; perfecta charitas, perfecta justitia est ». Igitur fieri non potest, ut fides a dilectione sejuncta justificet. Ac per hoc non ipsa sola justificat, quoniam (ut probatum est) si sola justificaret, etiam ab omnibus aliis virtutibus sejuncta justificaret.

Præterea, si fides a virtutibus cæteris separata justificare posset, posset etiam id præstare cum vitiis, quæ virtutibus illis contraria sunt; nam quemadmodum nihil prodest fidei, quod attinet ad officium justificandi, præsentia aliarum virtutum, quia ipsa sola justificat, ita nihil oberit ei, quod attinet ad officium justificandi, præsentia vitiorum, quia per accidens cum ea junguntur, sive vitia, sive virtutes, et ipsa sola justificat. At nulla ratione cogitari, aut fingi potest, ut ille sit justus, qui odit Deum, et proximum, quique voluntatem gerit fornicandi, furandi, necandi, mentiendi, blasphemandi;

(1) I Joan. III, 14.

esset enim justus is, qui non solum, non est justus, sed etiam sceleratus et injustus. Igitur non potest fides, cum vitiis conjuncta, et a virtutibus omnibus disjuncta ita justificare, ut statim atque ipsa adest, et justificatio adsit. Id autem faceret, si sola ipsa justificaret, ut aperte probatum est, igitur non sola ipsa justificat, sed eget necessario ad officium justificandi non solum præsentia, sed etiam ope et efficientia timoris, spei, dilectionis, pœnitentiæ, aliarumque virtutum.

Respondentibus ad hoc argumentum, nos assumere aliquid impossibile, fidem videlicet esse posse solam. Id enim ipsi passim negant; sic enim Lutherus loquitur in commentar. ad cap. xv. Genes. « Scio, has virtutes esse insignia Dei dona, scio fidem sine his donis non existere. Sed nunc nobis quæstio est, quid cujusque proprium sit, tenes manu varia semina, non quæro ego quæ quibus conjuncta sint, sed quæ cujusque propria virtus sit. Hic aperte dico, quid faciat sola fides, non cum quibus virtutibus conjuncta sit. Sola autem fides apprehendit remissionem, credit promittenti Deo, Deo porrigenti aliquid admovet manum, et accipit, hoc proprium solius fidei est ». Et infra: « Scimus quod fides numquam est sola, sed adfert secum charitatem, et alia multiplicia dona, sed non ideo confundendæ res, et quod solius fidei est, aliis tribuendum ».

Joannes Calvinus in antidoto Concilii, ad Canon. 11. sess. 6: « Sola, inquit, fides est, quæ justificat, fides tamen, quæ justificat, non est sola. Sicut calor Solis solus est, qui terram calefacit, ipse tamen calor, non est solus in Sole sed cum splendore ». Idem docent Philippus, tum in locis, tum in Apologia Confess. Brentius in Catechismo, Kemnitius in Examin. Concilii, et alii.

Sed hæc responsio multis modis labefactari potest. Primo, quoniam Patriarcha novatorum omnium Lutherus disertis verbis scripsit, in cap. II. ad Galat. « Fides sine, et ante charitatem justificat ». Et in disputatione, utrum opera faciant ad justificationem: « Fides nisi sit sine ullis etiam minimis operibus, non justificat, immo non est fides ». Quæ certe cum verbis paulo ante citatis, non bene cohærent. Calvinus quoque summus Propheta Genevensium, in Antidoto ad Canon. 28. sess. 6. Conc. Trid. admittit,

semen aliquod fidei manere inter gravissimos lapsus, atque id quantumcumque est, particulam esse veræ ac vivæ fidei. At si particula veræ et vivæ fidei manet inter gravissimos lapsus, id est, cum mortiferis peccatis; quomodo non potest separari a charitate? Quomodo non potest esse sola? Quomodo facit esse justos eos, qui illo ipso tempore gravissime peccant?

Secundo, quoniam nostrum argumentum non assumit, fidem esse posse solam; sed, si fides sola justificaret, id præstituram, etiamsi esset sola. Hac enim conditionata propositione concessa, quicquid sit de absoluta, ratiocinatio nostra manifeste, efficaciterque concludit. Conditionatam autem illam propositionem satis aperte paulo ante probavimus. Et confirmari potest similitudine Solis, quam Calvinus adducit. Quamquam enim fieri nequeat, ut Solis calor a splendore separetur, tamen si id fieret, nihilominus calor ille Solis terram calefaceret, sicut etiam contra, splendor si a calore disjungeretur nihilominus illuminaret. Quid? quod (si S. Basilio credimus oratione in Psalm. 33). Ignis gehennæ vim habet urendi, et omni splendore caret.

Tertio, quoniam si verum esset, quod adversarii docent fidem numquam esse solam, ideo verum esset, quoniam ut ipsi dicunt, fides vera gignit, tamquam arbor bona fructus bonos, dilectionem, aliasque virtutes. At hoc etiam concessio, fides est prior dilectione, aliisque virtutibus omnibus, si non tempore, certe natura. Nulla enim est causa, quæ non sit prior suo effectu, ac proinde quæ non possit intelligi, sine suo effectu. Fides autem non potest esse, nec intelligi prior, ne natura quidem, ipsa justificatione, cum sint relativa, ut ipsi dicunt, Deus justificans, et fides justificationem accipiens; relativa enim simul omnino esse debent, ut ne intelligi quidem possit unum sine altero. Igitur fides prius, saltem natura, justificabit, et cum justitia conjuncta esse intelligetur, et quam dilectionem, aliasque virtutes attulerit. Proinde sequentur absurda, quæ supra notavimus, ut homo sit justus et non justus, justificatus et sceleratus, vivens et mortuus, quia justus ex fide vivit, et tamen qui non diligit, manet in morte.

Quarto denique, quoniam falsum est, quod ipsi dicunt, fidem veram non posse a virtu-

tibus cæteris esse disjunctam, et cum peccatis, vitiisque conjunctam. Quod in sequenti capite, ut omnis falsitati aditus præcludatur demonstrare aggrediar.

CAPUT XV.

Fidem veram posse re ipsa a dilectione aliisque virtutibus separari.

Igitur fidem veram et Christianam, quæ per modum dispositionis justificat impium, posse a dilectione, aliisque virtutibus separari, his argumentis probatur.

Primo, de Principibus Judæorum ita scribitur, Joan. XII. *Veruntamen multi ex Principibus, crediderunt in eum, sed non confitebantur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quam gloriam Dei* (1). Hic Evangelista testatur, in illis Principibus fuisse fidem absque charitate.

Respondent Adversarii, non habuisse Principes illos veram fidem, sed tantum notitiam quamdam Christi imperfectam. At si licet ita interpretari scripturâs, nihil unquam probari poterit.

Præterea, in eodem capite sæpe eadem phrasi utitur scriptura, ubi tamen per id, quod est (credere in Christum) omnes intelligunt veram fidem: *Cogitaverunt, inquit Evangelista, Principes sacerdotum, ut et Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Judæis, et credebant in Jesum*. Et infra: *Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo Isaïæ impleretur, Domine quis credidit auditui nostro* (2)? Quem locum Isaïæ allegat etiam Beatus Paulus ad Roman. x. cum disserit de fide justificante. Et infra: *Dixit Jesus, qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me*. Et rursus: *Ego lux in mundum veni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat* (3). Cum igitur hæc omnia loca de vera fide justificante intelligantur, cur non etiam ille, qui in eodem capite habetur, *Multi ex Principibus crediderunt in eum*? Eadem enim sunt verba, et eadem phrasis.

Adde ultimo etiam commentarium S. Augustini, ut alios interim prætermittam. Nam tract. 52. in Joannem: « Videte, inquit Augustinus, quemadmodum notaverit Evangelista, et improbaverit quosdam, quos

(1) Joan. XII, 42. — (2) Joan, XII, 10, 37. — (3) Joan. XII, 44.